अथ अष्टमः पटलः।

स्नात्वा विधिवदाचम्य पूजास्थाने निजासने।
निषद्य देहशुध्यादि सर्वं कृत्वार्चयेद् गुरुः ।। १ ।।

षडक्षरन्यसनकृदीश्वरं शिवां
ततोऽम्बिका वटुकमपि क्रमाद् यजेत्।
शिवां तु तन्मनुविधिकृत् तथाम्बिकाः
षडक्षरं गुरुभिरुदीरितक्रियम्।। २ ।।

अथ पूजाविधिमाह – स्नात्वेति। गुरुः पूर्वं षडक्षरन्यसनकृद् भूत्वा ईश्वरं यजेत्। ततः शिवां ततोऽम्बिकाः ततः वटुकं क्षेत्रपालमपि क्रमाद् यजेत्। तत्र शिवामम्बिकाश्च तत्तन्मनुकृद् विधिकृद् भूत्वा च यजेदिति विशेषः। तत्र षडक्षरं तन्त्रसमुच्चये गुरुभिरुदीरितया क्रियया युक्तमेव।

शिरसि गुरुसमष्टिमपि च शिवं शिवां ब्रह्मसनकादीन्।
वन्देत परगुरूनप्यपरांश्च परावरान् मन्त्री ।। ३ ।।

देव्या अनुष्ठानमाह – शिरसीति। ओं परमशिवाद्यशेषगुरुपारम्पर्यक्रमेण स्वगुरुपादाम्बुजं यावत् तावत् प्रणौमीति – गुरुसमष्टिं शिरसि वन्देत। ओं परमशिवपादुकायै नमः इति शिवम्। ओं परमशिवापादुकायै नमः इति शिवाम्। ओं ब्रह्मपादुकायै नमः इति ब्रह्माणम्। ओं सनकादिपादुकाभ्यो नमः इति सनकादीन्। ओं परगुरुपादुकाभ्यो नमः इति परगुरून्। ओं अवरगुरुपादुकाभ्यो नमः इति अवरगुरूनपि शिरसि वन्देत – इति मन्त्रीत्यनेन सूचितं स्यात्।

वामे स्वगुरून् गणपतिमपि दक्षिणतोऽथ दशदिक्षु।
वन्देत हेतुकादीनपि मनुवित् क्षेत्रपालांश्च ।। ४।।

पुनर्वामाभागे ओं गुं अस्मद्गुरुभ्यो नमः। दक्षिणे ओं गं गणपतये नमः। पुनर्दशदिक्षु ओं ह्रीं हें हेतुक्षेत्रपालः प्राचीं दिशं रक्षतु नमः। एवमेव ओं ह्रीं त्रिं त्रिपुरान्तक्षेत्रपाल आग्नेयीं दिशमित्यादिमन्त्रैर्वन्दनं मनुविदित्यनेन सूचितम्।

ओं ह्रीं हें हेतुकक्षेत्रपालः प्राचीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं त्रिं त्रिपुरान्तकक्षेत्रपालः आग्नेयीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं अं अग्निवेतालक्षेत्रपालः याम्यां दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं अं अग्निजिह्वक्षेत्रपालो नैर्ऋतीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं अं अग्निकल्पक्षेत्रपालो वारुणीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं कं कराळक्षेत्रपालो वायवीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं एं एकपादक्षेत्रपालः सौम्यां दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं भीं भीमरूपक्षेत्रपाल ऐशानीं दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं हां हाटकक्षेत्रपाल अधस्ताद्दिशं रक्षतु नमः, ओं ह्रीं आं आकाशधिपतिक्षेत्रपाल ऊर्ध्वां दिशं रक्षतु नमः।

स्वास्त्रेण करशुद्ध्यादि कृत्वा तालत्रयाद्यपि।
नाडीशुद्धिं चरेद् भूयस्तारांशै रेचकादिभिः ।। ५।।

स्वास्त्रेण पाशुपतेन करशुद्धिं तालत्रयं च कृत्वा पाशुपतास्त्रपूर्वं ओं ह्रीं प्राचीं दिशं बध्नामि नमः इत्यादिमन्त्रैर्दशदिग्बन्धादीन् चरेत्। भूयस्तारांशैरकारो-कारमकारैर्बिन्द्वन्तैः रेचकादिभिर्नाडीशुद्धिं चरेत्।

स्मृत्वाधारे हसरलसदीं पिङ्गलेडासुषुम्ना
स्वग्नीन्द्वर्कप्रणवलिपिभी राजदन्तार्णसंख्यैः।
रेकाद्यैः शोधयतु वपुरन्तःसुषुम्नं क्रमाच्च
क्षादीमार्णान्तमपि च शिवे संहरेत् कुम्भकेऽत्र ।। ६।।

ततः शोषणदहनप्लावनानि क्रमात् त्रिभिः श्लोकैराह – स्मृत्वेत्यादि। तत्र पूर्वं मूलाधारे हसरलसदीं हकारसकाररेफैर्युतमीमिति बीजं स्मृत्वा पिङ्गलेडासुषुम्नासु क्रमादग्नीन्द्वर्कप्रणवलिपिभिर्वन्दिसोमसूर्यात्मकैर्मकारोकाराकारैः प्रणवाक्षरैर्बीजैः राजदन्तार्णसंख्यैः षोडशद्वात्रिंशदेकपञ्चाशत्संख्यैरेकाद्यैः रेचकपूरककुम्भकैर्वपुः शोषयतु। अत्र कुम्भके तु अन्तःसुषुम्नं सुषुम्नान्तर्भागे क्षादीन् क्षकारादीनार्णान्तमकारपर्यन्तं यथा भवति तथा लिप्यक्षरान् परशिवे संहरेत्।

कुर्वन्निडादिषु यथेरितरेचकादीन्
दाहं तनोरुदितकुण्डलिनीशिखाभिः।
पिण्डं पदं सपदि रूपमरूपमेतत्
तत्कुम्भके परशिवे सुविलापयेच्च ।। ७।।

पुनरप्येवमेव इडादिषु यथेरितरेचकादीन् कुर्वन्नुदितकुण्डलिनीशिखाभिः उक्तस्यैव कुण्डलिनीबीजस्य ज्वालावलीभिस्तनोर्दाहं कुर्वन् कुम्भके सपद्येवमेव पिण्डादीन् परशिवे सुविलापयेच्च।

सहरलसदीमिन्द्वब्जान्तर्विचिन्त्य च पिङ्गला-
दिषु सुविदधद्रेकादीन् कुम्भके परतः शिवात्।
सृजतु विमृशन् नादं बिन्दुं सदाशिवमीश्वरं
हरहरिविधीन् दग्धं चाप्लावयंस्तु सृजेल्लिपिम् ।। ८।।

पुनरिन्द्वब्जान्तर्द्वादशान्तपद्मस्थचन्द्रमण्डलान्तर्भागे सहरलसदीं सकारहकार-रेफसहितमींबीजं विचिन्त्य पिङ्गलादिषु रेचकादीन् विदधत् कुम्भके परतः शिवात् परमशिवात् नादं बिन्दुं सदाशिवमीश्वरं हरहरिविधीनपि विमृशन् सृजतु। दग्धं देहं चाप्लावयंस्तु लिपिं सृजेत्।

लिपिन्यासाणूत्पत्त्यसुयमनपीठन्यसनकृत्

क्रमान्मूर्तावावाहयतु कृतदोर्न्यासविततिः।
तनौ चीर्णन्यासाततिरुपचरेच्चित्तविभवै-
र्जपेन्मन्त्रं चाष्टोत्तरशतमथावस्यतु सुधीः ।। ९।।

लिपिन्यासाद्यनुष्ठानक्रममाह – लिपिन्यासेति। अणूत्पत्तिं मन्त्रो दयम् असुयमनं प्राणायामः पुनः पीठन्यासः एतानि कृत्वा मूर्तिन्यासानन्तरं तत्र मन्त्रचैतन्यमावाहयतु। कृतदोर्न्यासविततिः कृतकरन्यासविस्तारः पुनस्तनौ चीर्णन्यासाततिरनुष्ठितन्याससमूहः चित्तविभवैर्मानसैरुपहारैरुपचरेत् पूजयेत्। मन्त्रं जपेद् अथावस्यतु समापयतु। लयाङ्गं कुर्यादित्यर्थः।

मूलेन पाण्योस्तलपृष्ठपार्श्वं
मृष्ट्वास्य चाङ्गुष्ठयुगेऽर्णमाद्यम्।
शिष्टाष्टवर्णानपि दक्षतर्जा-
द्यन्यैतदन्तं न्यसतु क्रमेण ।। १०।।

करन्यासादिकं विवृणोति – मूलेनेति। पाण्योस्तलं पृष्ठं पार्श्वं च मूलेन मृष्ट्वा व्याप्यास्य मूलमन्त्रस्याद्यमर्णमङ्गुष्ठयुगे सह न्यसतु। दक्षतर्जादि अन्यैतदन्तं वामतर्जान्तं शिष्टानष्टवर्णानपि न्यसतु।

दक्षाङ्गुष्ठादिवामाङ्गुष्ठान्ताङ्गुलिषु मन्त्रवित्।
विन्यसेद् दश तत्वान्यथार्णब्रह्माणि विन्यसेत् ।। ११।।

अथ मन्त्रविद् वक्ष्यमाणदशतत्त्वज्ञो दक्षाङ्गुष्ठादिवामाङ्गुष्ठान्ताङ्गुलीषु दश तत्त्वानि न्यसेत्। अथार्णब्रह्माणि विन्यसेत्।

पञ्चप्रणवाद्यास्तु न्यसतु ह्रोमेकवीर्याद्याः।
द्व्यङ्गुष्ठादिषु मन्त्री तासु तालान्तं षडङ्गानि ।। १२।।

तान्याह – पञ्चेति। पञ्चप्रणवान्ते ह्रोमेकवीर्यै नमः इत्यादिपञ्चमन्त्रान्य-ङ्गुष्ठद्वयादिषु न्यसतु। अथ मन्त्री तास्वेवाङ्गुलीषु तलान्तं षडङ्गान्यपि

न्यसतु।

मूलेन व्यापकं देहे त्रिवारं प्रथमं न्यसेत्।
ताररुद्धहृदन्तेन ततो लिप्यादिकं न्यसेत् ।। १३।।

प्रथमं त्र्यर्णपुटितां मातृकां मन्त्रविन्न्यसेत्।
व्यस्ताभिर्वा समस्ताभिः आदितोऽभित एव वा ।। १४।।

ततो देहे मूलेन त्रिवारं व्यापकं प्रथमं न्यसेत्। ततस्ताररुद्धहृदन्तेन प्रणवपुटितनमोन्तेन सह लिप्यादिकं सर्वं न्यसेत्। तत्रापि प्रथमं त्र्यर्णपुटितां मातृकां न्यसेत्। ततो व्यस्ताभिर्वा समस्ताभिर्वा आदितो युक्ताभिर्वा अभित उभयतोयुक्ताभिर्वा वाक्शक्तिलक्ष्मीभिः वाग्भवभुवनेश्वरीश्रीबीजैर्युक्तान् लिप्यर्णान् विन्यसेत्।

युक्तान् वाक्शक्तिलक्ष्मीभिर्लिप्यर्णान् विन्यसेत् ततः।
वर्णान्ते त्र्यर्णयोगोऽस्मिन् मातृन्यासेऽपि चेष्यते।। १५।।

तत्र मातृकान्यासमाह – वर्णान्त इति। वर्णानां लिपिवर्गाणामन्ते ऐं ह्रीं श्रीम् इति त्र्यर्णयोगो मातृकान्यासेऽपि चेष्यते।

स्वरवर्गतदीश्वर्यै ब्राह्म्यै नत्यादयोऽणवः।
मुखदोः पादयुगले जठरे हृदि विन्यसेत् ।। १६।।
स्वरादिव्यापकान्तेष्वीऽश्वर्यो ब्राह्म्यादिमातरः।
वर्गत्रयं स्वरस्पर्शव्यापकं त्र्यर्णसम्पुटम्।
मुखमध्याङ्घ्रिभागेषु न्यस्य तत्वान्यथ न्यसेत् ।। १७।।

स्वरवर्गतदीश्वर्यै ब्राह्म्यै नत्यादय – इति। स्वरान् बिन्द्वन्तानुक्त्वा, ऐं ह्रीं श्रीम् इत्युक्त्वा, स्वरवर्गेश्वर्यै ब्राह्म्यै नमः इत्यादयोऽणव इत्यर्थः। स्वरादिव्यापकान्तेषु सप्तसु वर्गेष्वीश्वर्यो ब्राह्म्यादिमातरः स्युः। मुखकरद्वयपादद्वयोदरवक्षांसि न्यासस्थानानि। व्यापकत्वेनैव तासां न्यासा स्युः। पुनः

स्वरस्पर्शव्यापकं वर्गत्रयं त्र्यर्णसम्पुटम् ऐं ह्रीं श्रीम् इत्यर्णेन सम्पुटीकृत्य मुखमध्याङ्घ्रिभागेषु न्यस्याथ तत्त्वानि न्यसेत्।

शक्तिर्माया विद्या पुरषः प्रकृतिश्च बुद्धिरथ च मनः।
स्युरहङ्कारश्चाष्टौ शब्दादिर्विंशतिश्च तत्त्वानि ।। १८।।

अष्टाविंशतितत्त्वान्याह – शक्तिरिति। शक्त्याद्यहङ्कारान्तान्यष्टौ पुनः शब्दतन्मात्राद्या विंशतिश्चाष्टाविंशतितत्त्वानि।

तेषां शाक्तं स्मरो वाक् च मादयः पञ्चविंशतिः
बीजानि शं सं हं रं हृत्पुण्डरीकादिषु क्रमात् ।। १९।।

तेषां बीजान्याह – तेषामिति। शक्ति बीजं भुवनेश्वरी स्मरः कामबीजं वाक् वाग्भवं पुनर्मभादयः कान्ताः पञ्चविंशतिश्च बीजानि। शं सं हं रं इति चत्वारि हृत्पुण्डरीकादिषु बीजानि।

तारः शक्तिश्च बीजं नामात्मने त्र्यक्षरं नतिः।
तत्त्ववाचकक्लृप्तिः स्यादियं मन्त्रविदामिह ।। २०।।

पञ्चभिर्व्यापकं त्रीणि हृदि शेषं प्रसिद्धवत्।
न्यस्य हृत्पुण्डरीकादिचतुष्कं हृदि विन्यसेत्।। २१।।

ततस्तत्त्ववाचकानां क्लृप्तिमाह – तार इति। पूर्वं तारः ततः शक्तिः पुनः स्वस्वबीजं पुनः स्वस्वनाम तत आत्मन इति। ततश्चामुण्ड इति त्र्यक्षरं पुनर्नतिः। एवं तत्त्ववाचकक्लृप्तिः स्यात्। आद्यैः पञ्चभिर्व्यापकं ततस्त्रीणि हृदि शेषं प्रसिद्धवन्न्यस्य हृत्पुण्डरीकादिचतुष्कं हृदि विन्यसेत्।

हौं ह्यौमित्यादिबीजाढ्यं शान्त्यतीतादिपञ्चकम्।
पञ्चतत्वमिह ज्ञेयं न्यासः कास्यादिषु स्मृतः ।। २२।।

शिवः शक्तिश्च नादश्च कला विद्या च पञ्चकम्।

पञ्चप्रणववर्णाढ्यं शान्त्यतीतादि पूर्ववत् ।। २३।।

दशतत्त्वानि के फालकूर्चनोलम्बिकागले।
हृन्नाभिगुह्यके तत्त्वपदाढ्यानि पदोर्न्यसेत् ।। २४।।

त्रितत्त्वान्यथ वाक्शक्तिश्रीबीजाढ्यानि पूर्ववत्।
आत्मविद्याशिवाख्यानि गुह्ये हृद्यन्तरे भ्रुवोः ।। २५।।

तद्वदिच्छाक्रियाज्ञानशक्तीरथ यथोदितम्।
एकवीर्यादिशक्तीश्च न्यस्येत् कास्यादिपञ्चसु ।। २६।।

शक्त्याद्यष्टौ कर्णमोटीं मूर्धकूर्चास्यहृत्सु च।
नाभ्यूरुजानुजङ्घासु नव तत्त्वानि पद्द्वये ।। २७।।

नवाधारेषु जीवौजः शुक्लमज्जादिधातुषु।
नेत्रादिनवरन्ध्रेषु मूलवर्णान् नव न्यसेत् ।। २८।।

कास्यकन्धरनाभ्यन्धुपूर्वोर्जान्वोश्च जङ्घयोः।
पदोश्च वीरभद्रादिविघ्नान्तान् नव विन्यसेत् ।। २९।।

पञ्चतत्त्वानि तेषां न्यासस्थानानि चाह – हौमिति। दशतत्त्वान्याह – शिवशक्तिरिति। कूर्चं भ्रूमध्यम्। तत्त्वपदाढ्यानि शिवतत्त्वात्मने नम इत्यादीनीत्यर्थः। त्रितत्त्वन्यासमाह – त्रितत्त्वानीति। इच्छाशक्त्यादिशक्तित्रयं तद्वदेव न्यसेदित्याह – तद्वदिति। पञ्चशक्तीश्च न्यसेदित्याह – एकवीर्यादीति। नवतत्त्वन्यासमाह – शक्त्यादिति। अष्टाविंशतितत्त्वानामाद्याष्टकं कर्णमोटी च मूर्धादिषु न्यसेत्। अत्रापि कूर्चं भ्रूमध्यम्। नवाधारेषु नवसु धातुषु नवद्वारेषु च मूलवर्णन्यासमाह – नवाधारेष्विति। वीरभद्रादिमातृन्यासमाह – कास्येति। तत्र हृदये द्वादशान्तपद्मस्यान्तश्चैकवीरीं न्यसेत्।

हृद्द्वादशान्तपद्मान्तरेकवीरीं वपुष्यथ।

क्षेत्रकं व्यापकं न्यस्येदथ न्यस्येत् षडध्वनः ।। ३० ।।

अथ वपुषि क्षेत्रकं क्षेत्रपालं व्यापयेत्। अथ षडध्वनश्च विन्यसेत्।

कलाः स्युः शान्त्यतीताद्यास्तत्त्वान्यष्टौ च विंशतिः।
शक्त्याद्यष्टौ कर्णमोटी भुवनानि चतुर्दश।। ३१ ।।

लोकपातालनरककालाः साधारशक्तयः।
द्वादशान्ते भ्रुवोर्मध्ये नासास्यगलहृत्स्वथ ।। ३२ ।।

नाभ्याधारोरुजङ्घापत्तलाङ्गुष्ठेषुकेष्वपि।
वर्णास्तु मातृकावर्णाः स्वजिनार्णपदानि तु ।। ३३ ।।

के फालास्यगले नाभावूरुजानुपदद्वये।
केश्यग्निमिति सप्तर्चो मन्त्रोऽध्वा रुरुकद्विषि।
मूर्धेक्षणास्यहृन्नाभिगुह्यपादेषु विन्यसेत् ।। ३४ ।।

मूलार्णान् विन्यसेत् प्राग्वदित्थं न्यासः षडध्वनाम्।
शिववद् गोळकान्यासमों ह्रीं बीजान्वितेः शुभैः ।। ३५ ।।

शेषवर्णैश्चरेत् षड्भिरन्ते शक्तिभिरन्वितैः।
प्रागुक्तसंकृतिस्थानेष्वपि मूलं न्यसेद् बुधः ।। ३६ ।।

तत्र शान्त्यतीताद्याः सामान्या एव कलाः अष्टौ विंशतिश्चोक्तान्येवतत्त्वानि। अथ भुवनाध्वनि शक्त्याद्यष्टौ नवमी कर्णमोटी पुनः लोकपातालनरककाला-श्चत्वारः आधारशक्तिश्चेति – इति चतुर्दश भुवनानि द्वादशान्तादिस्थानेषु न्यसेत्। मातृकावर्ण एव वर्णाध्वा। स्वजिनार्णपदाष्टकं कादिषु न्यसेदिति पदाध्वा। रुरुकद्विषि केश्यग्निमिति सप्तर्चो मूर्धादिषु न्यसेत्। पुनर्मूलर्णानि च विन्यसेत्। इत्थं षडध्वन्यास उक्तः। ततः शिववत् शिवोक्तस्थानेषु प्रत्येकमों ह्रींबीजान्वितैरन्ते प्रत्येकं शक्तिभिर्युक्तैः शेषवर्णैश्चामित्यादिभिः षड्भिरक्षरैः

गोलकन्यासं चरेत्। पुनः प्राक् सम्पातस्पर्शनोक्तेषु चतुर्विंशतिस्थानेष्वपि मूलं न्यसेत्।

ततः समयविद्याश्च विन्यस्याङ्गानि विन्यसेत्।
पुनर्ऋष्यादि विन्यस्य मनसेष्ट्वा मनुं जपेत् ।। ३७।।

ओं ऐं क्लीं हौः आं ईं ऊं रां लां वां सां कामेश्वरि भगमालिनि नित्यक्लिन्ने भेरुण्डे वह्निवासिनि महावज्रेश्वरि शिवदूति त्वरिते कुळसुन्दरि नित्ये नीलपताके विजये सर्वमङ्गले ज्वालामालिनि चित्रे महानित्ये परमेश्वरि मिश्रेशमयि षष्ठीशमयि ओड्डीशमयि शय्यानाथमयि लोपामुद्रामयि अगस्त्येश्वरमयि कान्तापनमयि धर्मनाथमयि मुक्तिकेश्वरमयि दिवाकरमयि कलानाथमयि विष्णुदेवमयि प्रभाकरदेवमयि तेजोदेवमयि मनोजदेवमयि रत्नदेवमयि वासुदेवमयि श्रीरामानन्दमयि श्रीदेवमयि कल्याणदेवमयि अणिमासिद्धे लघिमासिद्धे ईशित्वसिद्धे प्राकाश्यसिद्धेच्छासिद्धे प्राप्तिसिद्धे सर्वकामसिद्धे ब्राह्मिमाहेश्वरि कौमारि वैष्णवि वाराहि माहेन्द्रि चामुण्डि महालक्ष्मि सर्वसंक्षोभिणि सर्वविद्राविणि सर्वाकर्षिणि सर्ववशङ्करि सर्वोन्मादिनि सर्वमहाङ्कुशे सर्वाचारिणि सर्वबीजे सर्वयोने सर्वत्रिखण्डे त्रैलोक्यमोहनवक्त्रस्वामिनि ह्स्रोः क्लीं एं क्रों नित्ये मदद्रवे ह्रीं वज्रेश्वरि समयविद्यादेवि श्रीपादुकां पूजयामि।।

वज्रपञ्जरमध्यगते ऐं ऐं क्रों नित्यमदद्रव्ये ह्रीं वज्रेश्वरि समय विद्यादेवि श्रीपादुकां पूजयामि।।

ऐं ऐं ऐं भगभगे भगिनि भगोदरि भगमाले भगवाहे भगगुह्ये भगयोनि भगनिवासिनि सर्वभगवशङ्करि भगरूपे नित्यक्लिन्ने

भगस्वरूपे सर्वाणि सर्वभगानि मे ह्यानयानय वरदे रते सुरते भगक्लिन्ने क्लिन्नद्रवे क्लेदय द्रावय अमोघे भगविच्चेक्षुभग क्षोभय सर्वतत्त्वभगेश्वरि एं ब्लूं जं ब्लूं भों ब्लूं मों ब्लूं ह्रों ब्लूं क्लिन्ने सर्वाणि भगानि मे वशमानय श्रीं श्रीं हरवलये ह्रीं भगमालिनि समयविद्यादेवि श्रीपादुकां पूजयामि।।

ऐं ह्रीं श्रीं हं सः क्लीं भगवति ब्लूं नित्यकामेश्वरि श्रीं स्त्रीं सर्वतत्त्ववशङ्करि सा श्रीं त्रिपुरभयङ्करि ऐं विच्चे ह्रीं त्रिपुरसुन्दरि समयविद्यादेवि श्रीपादुकां पूजयामि।। ३८।।

ततः समयविद्यां च विन्यस्याङ्गानि विन्यसेत्। पुनः ऋष्यादिकं विन्यस्य मानसपूजानन्तरं मन्त्रं जपेत्।

वीरभद्रादिविघ्नान्तान् नवाधारेषु मन्त्रवित्।
विभाव्य मनसेष्ट्वा वा मन्त्रजापोऽयमिष्यते ।। ३९।।

नवाधारेषु वीरभद्रादीन् विभाव्य मनसेष्ट्वा अयम्मन्त्रजापं इष्यते।

तारः शक्तिः स्वादिवर्णः स बिन्दु-
स्त्र्यर्णो ङेन्तो हृच्च देव्यां नवार्णः।
ङेस्थाने विच्चेऽथवा नादितारः
स्वाख्या देव्या भद्रकाळ्येव वा स्यात् ।। ४०।।

मूलमन्त्रादिकमुद्धरति – तार इति। तारः शक्तिः सबिन्दुर्बिन्दुसहितः स्वादिवर्णः स्वस्य नाम्नः आद्यक्षराणामित्यर्थः। ङेन्तस्त्र्यर्णः चामुण्डायै इति। हृत् नम इति। अयं देव्या नवार्णो मूलमन्त्रः। अथवा ङेस्थाने चतुर्थी परित्यज्य तस्य स्थाने विच्चे इति चामुण्डे विच्चे इत्यर्थः। अत्रादितारो न भवति नवारर्णत्वात्। भद्रकाळी इति वा देव्या स्वाख्या स्यात्।

शक्त्या षड् दीर्घाढ्ययाङ्गानि षट् स्युः
स्वाख्या जात्या स्यात्तु वा त्र्यर्णयोगः।
शक्तिश्चर्षिः स्याद् बृहत्यस्य भूय-
श्छब्दश्चामुण्डोदिता देवता च ।। ४१ ।।

सञ्जीवनिद्वयं वा हृदूर्ध्वकेशिशिरः शिखा।
ज्वलितशिखिशिखे चानादिबोधा च ङेऽन्विता ।। ४२ ।।

सहस्रपरिवर्तिन्यस्य वर्म नयनं पुनः।
ताराक्षीत्यपि चास्यास्त्रं मारणिद्वितयं भवेत् ।। ४३ ।।

प्राग्योज्यं ध्रुवचामुण्डे पश्चादाख्या च जातियुक्।
पुरोक्ता एव मातॄणां मनवोङ्गान्यपि क्रमात् ।। ४४ ।।

शक्तिः स्वाद्यक्षरं बीजं ङेऽन्ता स्वाख्या हृदेव च।
योज्यं सप्तसु विच्चे च नवार्णा नवसु स्मृताः ।। ४५ ।।

तत्रापि प्रणवशक्त्यनन्तरं भबीजेन सह भद्रकाळ्यै नमः इति नवाक्षरमित्यर्थः। दीर्घाढ्यया शक्त्या त्वाख्या जातिभिः सह षडङ्गानि स्युः। तत्र प्रत्येकं त्र्यर्णयोगो वा स्यात्। ऋष्यादिकमाह – शक्तिरिति। पक्षभेदेनाङ्गान्याह – सञ्जीवनीति। सञ्जीवन्यादीनां प्राक् प्रत्येकं ध्रुवचामुण्डे ओं चामुण्डे इति योज्यम्। सञ्जीवन्यादीनां पश्चादाख्या जातियुक् च स्यात्। मातॄणां मन्त्रा अङ्गान्यपि पुरोक्ता एव। मातॄणां नवार्णमन्त्रानाह – शक्तिरिति। स्वाद्यक्षरं स्वस्वनाम्न आद्यक्षरं बीजं ङेन्ता स्वस्वाख्या च हृदेव नमश्च चामुण्डादिषु सप्तसु विच्चे इति च योज्यम्। इति नवसु नवर्णाः स्मृताः।

गुरूदीरितरीत्यैव कर्तव्यं दरपूरणम्।
उत्पलादिचतुर्युक्तमात्माराधनमेव च ।। ४६ ।।

ऐशे गुरून् गणपतिं दहने निर्ऋत्यां
मातॄः प्रपूजयतु गन्धवहे च दुर्गाम्।
क्षेत्राधिपालमथ शाङ्कर इन्द्रभागे।
कल्पद्रुमं गणपतेः सविधेःप्रदीपम् ।। ४७।।

तन्त्रसमुच्चयोक्तक्लृप्त्या शङ्खपूरणमात्माराधनं च कुर्यादित्याह – गुरूदीरितेति। द्वयुत्पलादिचतुर्युक्तमिति – मूलमुक्त्वा उत्पलद्वयं कल्पयामीत्यादिमन्त्रैरुत्पलद्वयकरवीरद्वयपद्मद्वयतुलसीद्वयानि समर्पयेत्। शिवस्य पूजां तन्त्रसमुच्चयोक्तमार्गेणैव। शक्तेः पीठादिपूजाया विशेषमाह – ऐशे गुरूनिति। ईशाग्निनिर्ऋतिवायुदिक्षु गुरुगणपतिमातृदुर्गाः क्षेत्रपालमपीशभाग एव, इन्द्रभागे कल्पद्रुमं गणपतः समीपे प्रदीपं च स्वस्वमन्त्रैः प्रपूजयतु।

शैवं पीठं प्रपूज्यात्र चतुष्पीठं क्रमाद् यजेत्।
समष्टिं च महाप्रेतं रुद्राकारं च मन्त्रवित् ।। ४८।।

ओं ऐं क्लीं सौः ओड्याणपीठाय नमः। ओं ऐं जालन्धरपीठाय नमः। ओं क्लीं पूर्णागिरिपीठाय नमः। ओं सौः कामरूपपीठाय नमः। ओं ह्रीं चामुण्डे परायै अपरायै परापरायै ह्सौः सदाशिवमहाप्रेतपद्मासनाय विच्चे नमः। इति।।

मूर्तिं प्रकल्प्य जिनवर्णयुतेन मूले-
नावाह्य तां सकलयेल्लिपितत्त्वपूर्वैः।
न्यासैः षडध्वभिरपीह च पूर्वमुक्तै-
र्घ्यात्वा जिनार्णमनुनार्पयतूपहारान्[1] ।। ४९।।

शम्भुस्था शशलक्ष्मखण्डविलसत्कोटीरचूडोज्ज्वला

१. 'उपचारान्' ख. च. पाठः।।

बिभ्राणा करपङ्कजैर्गुणसृणी शूलं कपालं तथा।
मुण्डस्त्रक्परिमण्डिता त्रिनयना रक्ताङ्गरागांशुका
सर्वालङ्करणोज्ज्वला शितिनिभा वः पातु नित्यं शिवा
।। ५० ।।

अथ शिवोक्तपीठपूजानन्तरं चतुष्पीठं रुद्राकारां महाप्रेतरूपां समष्टिं च स्वस्वस्थाने यजेदित्याह – शैवमिति। चतुष्पीठमन्त्रान् प्रेतमन्त्रमपि लिखति - - ऐमित्यादि। मूर्तिकल्पनानन्तरमावाह्य पूर्वोक्तक्रमेण सकलीकृत्य ध्यात्वोपहारान् दद्यादित्याह – मूर्तिमिति। ध्यानमाह – शम्भुस्थेति। शम्भुस्था शम्भुरूपप्रेतासनत्था गुणसृणी पाशमङ्कुशं च मुण्डस्त्रक्परिमण्डिता उत्तमाङ्गरूपाभिः मालाभिः परितो मण्डिता शितिनिभा श्यामवर्णा।

सद्यः सङ्गरसंगता सुरशिरःश्रेणीभिरास्रोल्बणै-
राबध्य स्त्रजमुत्तरीयमनया संविभ्रतीं सादरम्।
दोर्भिः खेटकपालपन्नगमहाघण्टाशुभंकारिका-
खट्वाङ्गत्रिशिखानसिं च दधतीं वन्दे महाभैरवीम् ।। ५१ ।।

पाद्यमर्घ्यं तथाचामं मधुपर्कं पुनश्च तत्।
स्नानवस्त्रोत्तरीयाणि भूषणानि यथाक्रमम्।। ५२।।

पक्षान्तरमेव ध्यानमाह – सद्यः सङ्गरेति। सद्य एव युद्धाय समागतानामसुराणां शिरोनिवहैः रुधिरदिग्धैः स्त्रजमाबध्यानया सादरमुत्तरीयं बिभ्रतीम्। पुनः पाद्याद्यपहारान् स्वगायत्र्या दद्यादित्याह – पाद्यामिति। पुनश्चतदिति। पुनराचमनमित्यर्थः।

जलं गन्धं च पुष्पं च धूपं दीपं निवेद्यकम्।
प्रणामं च स्वगायत्र्या दद्याद् देव्यै समाहितः ।। ५३।।

अङ्गावृतिः प्रथितवत् तदनु स्वशक्ती

रक्तादिकाः क्रमत एव चतुर्दिशासु।
दूत्यष्टकं यजतु चाष्टदिशासु तद्वद्
देवायुधान्यथ दिगीशतदायुधानि ।। ५४।।

आवरणक्रममाह – अङ्गावृतिरिति। प्रथितवद् अग्नीशनिर्ऋत्यादि प्रसिद्धवदित्यर्थः। तदनु रक्तादिकाश्चतस्रः स्वशक्तीः ततो दूत्यष्टकमष्टदिशासु तद्वदेवाष्टायुधान्यपि। अथ दिगीशतदायुधानि च यजतु।

महामाया ललाटाक्षी विचित्रा विकटानना।
चामुण्डा चण्डिका तीक्ष्णा दूत्यो योगेश्यपि क्रमात्। ५५।।

खड्गखेटौ तथा शूलकपाले चायुधान्यपि।
खट्वाङ्गभुजगौ चाष्टौ शुभङ्कर्यपि घण्डिका ।। ५६।।

कालरात्रिर्महारात्रिः पुरतो दक्षवामयोः।
दूत्यौ धूम्रेक्षणा तद्वद्विकटाक्षी च पृष्ठतः ।। ५७।।

तद्बहिर्हरिणी पूज्या देव्वा निर्माल्यधारिणी।
परिवारविहारादिक्लृप्तिस्तन्त्रसमुच्चये ।। ५८।।

निवेद्यादिक्रमश्चैव सर्वोऽपि समुदीरितः।
वीरभद्रादिपूजापि प्रायो ज्ञेया शिवोक्तवत् ।। ५९।।

सकृद् गुरुगणेशेज्या नानैव नव शक्तयः।
चण्डा च चण्डदासी च चण्डेशी चण्डविक्रमा ।। ६०।।

चण्डकृच्चण्डहृच्चण्डी चण्डपा चण्डरूपिणी।
तीव्राख्या ज्वालिनी नन्दा स्वयशा कामरूपिणी।। ६१।।

उग्रा तेजोवती सत्या विघ्नेऽन्त्या विघ्ननाशिनी।
लोहिताक्षी त्रिनेत्रा च मत्स्यमाली कपालिनी।। ६२।।

भैरवी मांसीसुस्तन्यम्बिकोद्भवान्त्या मनोन्मनी।
ब्रह्मकाळी चरा ज्येष्ठा विमला कामरूपिणी ।। ६३।।

सुमना विमना शान्तिर्ब्रह्माणी च नव क्रमात्।
ईशानी पालनी रक्षा शूली रौद्री मनोम्ननी ।। ६४।।

उमा ज्येष्ठा कराळी च रुद्राण्यां नव शक्तयः।
माता परा कुमारी च विद्या माया तमोवती ।। ६५।।

सत्या वेदी च कौमार्यां नवमी शक्तिसंज्ञिता।
क्षान्तिर्गन्धा च विद्या च कीर्तिः प्रज्ञा क्रियाह्वया।। ६६।।

लक्ष्मीः सृष्टिश्च विमला वैष्णव्यां क्रमतो नव।
क्षमा जया धृतिरथ क्षेमी तन्त्री ततोधरा[1] ।। ६७।।

अधोमुखी चरा वेगा वाराह्यां नवमी भवेत्।
लघ्वी वागीश्वरी स्थूला प्रतिष्ठा भौतिकानला ।। ६८।।

पृथिवी स्थावरीन्द्राण्यां सूक्ष्मैव नव शक्तयः।
कुलपद्मासनायेति तारमायादि कीर्तयेत्।। ६९।।

नमोऽन्तं वीरपूर्वेषु समष्टिः स्यान्नवस्वपि।
स्वस्वगायत्र्युपेतेन स्वेन मूलेन मन्त्रवित् ।। ७०।।

आवाह्य सकलीकुर्याल्लिपितत्त्वादिविस्तरैः।
हों ह्रेमाद्यन्विताश्चैषु स्वाः स्वाः स्युः पञ्च मूर्तयः ।। ७१।।

वीरे विघ्ने शिवाङ्गानि देव्याङ्गानि च सप्तसु।
दण्डी कुण्डोदरो वीरे नन्दी भृङ्गिरिटिः क्रमात् ।। ७२।।

१. 'अपरा' ख. पाठः।

ईशान ऋषभो विघ्ने मर्कटो वामनोऽपि च।
स्वा स्वैव प्रथमा मूर्तिर्वीरभद्रादिषु क्रमात्।। ७३।।

अर्कोत्काद्ये च मालिन्यौ हासनी चाथ मारणी।
ब्रह्मघोषा सुघोषा च यज्ञवेदिः सुराङ्गना।। ७४।।

रुद्राण्यां जटिनी भामिनीन्दुरेखा यशस्विनी।
लङ्घिनी हारिणी पश्चाच्छुकिनी शोकमालिनी।। ७५।।

उष्णिन्युत्पलमाला च विमला भीमराक्षसी।
महती मेरुमुख्या च सुन्दरी च सुरेवती ।। ७६।।

सुरदेवी सुकन्या च मोहिन्यप्सरसापि च।
द्वितयादिचतस्रस्तु मूर्तयोऽमूरुदीरिताः ।। ७७।।

अङ्गानि च चतुर्मूर्तिरष्टमूर्तिर्यथाक्रमम्।
पूजयेदिन्द्रवज्रादीन् महाजिह्वामथान्ततः ।। ७८।।

दूत्यष्टकमाह – महामायेति। आयुधाष्टकमाह खड्गेति। तद्बहिः पुरोभागगतं दूतीद्वयमाह काळरात्रिरिति। पृष्ठगतं दूतीद्वयमाह – दूत्याविति। तद्वहिः स्वस्थाने देव्या निर्माल्यधारिणी हरिणी पूज्या। उक्तादन्यत् परिवारप्रसरणा देवं सर्व तन्त्रसमुच्चयादवगन्तव्यमित्याह – परिवारविहारेति। वीरभद्रगणपति-मातृणां पूजा प्रायः शिवोक्तवदेव कार्येत्याह – वीरभद्रेति। तत्र गुरुगणपतिपूजा सकृदेव कार्या। नव शक्तयो नाना पृथगेव स्युः। नवशक्ती क्रमेणाह – चण्डा चेत्यादि। वीरभद्रादिषु नवस्वपि तारमायादि कुळपद्मासनायेति अन्ते नमश्चेति समष्टिः स्यादित्याह – कुळेति। स्वस्वगायत्रीसहितेन स्वस्वमूलेनावाह्य सकलीकुर्यादित्याह – स्वस्वेति। एषु ह्रों ह्रेमित्यादिबीजांन्विताः पञ्च मूर्तयः पञ्चस्थानेषु न्यस्तव्या इत्याह – ह्रोमिति। वीरभद्रस्य विघ्नस्य च शिवोक्तान्यङ्गानि। इतरासु सप्तसु देव्यङ्गान्येव। तत्र पञ्चमूर्तिषु स्वयं

स्वयमेव प्रथमा मूर्तिः। अवशिष्टाश्चतस्रो मूर्तीः क्रमेणाह – दण्डीत्यादि। अर्कोत्काद्य मालिन्यौ अर्कमालिनी उत्कामालिनी च। अङ्गैश्चतुर्मूर्तिभिः अष्टमूर्तिभिरिन्द्रवज्रादिभिश्च क्रमेण पूजा स्यादित्याह – अङ्गानीति। महाजिह्वा साधारणैव। [१] निर्माल्यधारिणी अष्टविधा।

असिताङ्गो रुरुश्चण्डः क्रोधश्चोन्मत्तभैरवः।
कपाली भीषणोऽन्त्यस्तु संहारी वीरभद्रके ।। ७९।।

आविनी प्लावनी विघ्ने मण्डकारी चतुर्गुणा।
विद्या तेजोवती चाष्टावुमा गङ्गा च मूर्तयः।। ८०।।

दुर्गा त्रिशूलिनी दण्डी नीली कृष्णाम्बरप्रिया।
पालनी ह्लादनी चैव चामुण्ड्यां ब्रह्मवादिनी।। ८१।।

आकिनी प्लाविनी चैव आग्नेयी वायवी ततः।
गगना धारणी ब्राह्यां वज्रिणी गुणपञ्चकी ।। ८२।।

जया च विजया पश्चादजिता चापराजिता।
प्रकृतिर्विकृतिर्विश्वा रुद्राण्यां विश्वमूर्त्यपि ।। ८३।।

भद्रा सुभद्रा विख्याता प्रख्याता चैव चण्डिका।
कराळी विकराळी च कौमार्यामृक्षकर्ण्यपि ।। ८४।।

ऋद्धिः समृद्धिर्बुद्धिश्च शुद्धिः स्वाहा वसुन्धरा।
त्रिलोकधात्री गायत्री वैष्णव्यामष्ट शक्तयः ।। ८५।।

सुरूपा बहुरूपा च मन्दा माताऽच्युतप्रिया।
घोरा सुघोरा वरदा वाराह्यां दूत्य ईरिताः ।। ८६।।

१. 'निर्माल्यधारिणीः शक्तीः क्रमादाह' च. पाठः।।

तुष्टिः पुष्टिर्धृतिः कान्तिर्दया सत्या दमा शमा।
इन्द्राण्याः शक्तयोऽष्टौ स्युरिति सर्वं समीरितम् ।। ८७।।

पद्मासनस्थं सुश्वेतं प्रसन्नास्यं त्रिलोचनम्।
कपर्दकलितेन्द्वर्धं नागायज्ञोपवीतनम् ।। ८८।।

नागाभरणदीप्ताङ्गं व्याघ्रचर्माम्बरं हरम्।
परश्वधं मृगं चैव अभयं करपङ्कजैः ।। ८९।।

दधानं चैव वामाङ्कन्यस्तवामकरं प्रभुम्।
ध्यायेत वीरभद्रं तं भक्तिमान् वृषभध्वजम्।। ९०।।

गजास्यमेकदन्तं च तुन्दिलं पङ्कजासनम्।
महामूषिककेतुं च महाकायं महौजसम् ।। ९१।।

नागयज्ञोपवीतं च त्रिनेत्रं नागभूषणम्।
कनकाभं करासक्तपाशाङ्कुशरदं तथा ।। ९२।।

भक्ष्यं च बिभ्रतं देवं चन्द्रार्धकृतशेखरम्।
नासाग्रन्यस्तचषकं स्निग्धवर्णं विचिन्तयेत् ।। ९३।।

ध्यायेत भक्तिमान् देवीं चामुण्डां मुण्डमालिनीम्।
उत्तराभिमुखां भीमां नागाभरणभूषिताम्।। ९४।।

नीलजीमूतवर्णाङ्गीं त्रिणेत्रां ताम्रमूर्धजाम्।
दोर्भिः खड्गं च खेटं च कपालमभयं तथा ।। ९५।।

बिभ्रतीं पद्मपीठस्थां कल्पवित् कौशिकध्वजाम्।
दंष्ट्राकरालवदनां रक्तकौशेयवोष्टिताम् ।। ९६।।

स्वर्णवर्णां चतुर्वक्त्रां प्रसन्नां पद्मविष्टराम्।

अक्षस्रक्कुण्डिकाभीतिहस्तां कृष्णाजिनप्रियाम्।। ९७।।

कृष्णाजिनोत्तरीयां च पीतस्रग्गन्धभूषणाम्।
वामोरुविन्यस्तकरां राजहंसाङ्कितध्वजाम् ।। ९८।।

पवित्रालङ्कृतकरां ब्रह्माणीमपि चिन्तयेत्।
पद्मविष्टरमध्यस्थां हंसकुन्देन्दुनिर्मलाम् ।। ९९।।

पन्नगाभरणां नागब्रह्मसूत्रां त्रिलोचनाम्।
प्रसन्नवदनां चन्द्रकलाराजत्कपर्दिनीम् ।। १०० ।।

व्याघ्रचर्माम्बरधरां सौरभेयाङ्कितध्वजाम्।
करैरक्षस्रजं शूलमभयं चैव बिभ्रतीम्।। १०१।।

वामोरुविन्यस्तकरां माहेशीं चिन्तयेत् सुधीः।
पीनोरुजघनोत्तुङ्गस्तनभारावनामिकाम्।। १०२।।

मयूरवाहिनीं देवीं रक्तमाल्याम्बरावृताम्।
कौसुम्भसन्ध्याभ्रनिभां दिव्यभूषणसंयुताम्।। १०३।।

नीलकुञ्चितकेशान्तामलकाञ्चितमस्तकाम्।
शक्तिघण्टाभयकरां वामोरुन्यस्तदोस्तलाम् ।। १०४।।

कौमारीं चिन्तयेदेवं पाटलाधरपल्लवाम्।
शङ्खचक्राभयकरां वामोरुन्यस्तदोस्तलाम्।। १०५।।

इन्द्रनीलातसीपुष्पमालाम्भोदसन्निभाम्।
पद्मस्थां वैष्णवीं ध्यायेत् पद्मनाभाभविग्रहाम्।। १०६।।

मन्दस्मिताननां तार्क्ष्यवाहनां दैत्यमर्दनीम्।
पृथुस्तनावनमितां लसन्मकरकुण्डलाम्।। १०७।।

बिम्बाधरां सुवदनां श्रीवत्साङ्कितवक्षसम्।
वराहघोणवदनां नीलजीमूतसन्निभाम्॥ १०८॥

रक्तमाल्यम्बरधरां पद्मस्थामरुणेक्षणाम्।
कराभ्यां कालदण्डं च पाशं च दधतीं शुभाम्॥ १०९॥

अन्येनाभयदं चैव वामोरुन्यस्तदोस्तलाम्।
सर्वाभरणदीप्ताङ्गीं वाराहीं महिषध्वजाम् ॥ ११०॥

पृथुस्तनावनमितां वाराहीमपि चिन्तयेत्।
दूर्वाश्यामलवर्णाङ्गीं वज्राङ्कुशधरां पराम् ॥ १११॥
सहस्रनयनां पद्मविष्टरां पद्मलोचनाम्।
ऐरावतध्वजोपेतां चित्रमाल्याम्बरान्विताम् ॥ ११२॥

किरीटहारकेयूरकुण्डलाद्यैरलङ्कृताम्।
अभयं दक्षहस्तेन दधतीमूरुदेशतः ॥ ११३॥

अपरं दधतीं ध्यायेदिन्द्राणीं सुमनोहराम्।
शिवरुर्वरिमातॄणां सह पूजा विधीयते ॥ ११४॥

वह्नौ यथास्थितिं ध्यात्वा हुतं कार्यं पृथग् बलिम्।
प्रथिता शिवपूजा स्यादथवा भेद इष्यते॥ ११५॥

मूर्तिशक्तीः क्रमादाह – असिताङ्ग इत्यादि। शिवदेवीमातॄणां सहपूजाविधिमाह – शिवेति। तत्र पूजाहोमे वह्नौ यथास्थिति शिवदेव्यादिस्थानानि ध्यात्वा तत्र तत्र तस्यै तस्यै देवतायै हुतं कार्यम्। पृथग् बलिरिति। शिवदेवीक्षेत्रपालानां पृथक् पृथगेव। मातॄणां सर्वासामप्येकत्रैव बलिः कार्यः। शिवपूजा तु प्रसिद्धैव। अथवा केश्चिद् भेद इष्यते।

तारः शक्तिर्नमः सर्वात्मने सकलशब्दतः।

गुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय च समष्ट्यणौ ।। ११६ ।।

भेदो ङेन्तं योगपीठपद्मासनमथो नतिः।
सितष्टङ्कमृगाभीतिवरहस्तः शिवोऽथ वा ।। ११७ ।।

रक्तः कपालखठ्वांगाक्षमालाढ्यस्त्रिशूलवान्।
प्रसन्नो मुण्डमाली च नागाभरणभूषितः ।। ११८ ।।

तारादिहृदयं सर्वज्ञाय सर्वात्मने पदम्।
अमृते तेजोमालिनि तृप्ताय ब्रह्मणे शिरः ।। ११९ ।।

ज्वलितद्विशिखेऽनादिबोधायेति शिखापरम्।
वज्रीवज्रधरौ ङेन्तौ स्वतन्त्राय द्विठोपरि।। १२० ।।

अलुप्तशक्तये ज्योतीरूपायाक्ष्यस्त्रमुच्यते।
अनन्तशक्तये पाशुपतेत्याख्यादि चेष्यते।। १२१ ।।

जलार्पणमनुं वच्मि तेन पञ्चोन्नयेत् परान्।

ओं ह्रीं भगवन् जलमिदं जिह्वेन्द्रियाय रसतन्मात्रात्मन इदं जलं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः।।

ओं ह्रीं भगवन् गन्धमिदं घ्राणेन्द्रियाय गन्धतन्मात्रात्मने इदं गन्धं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः। ओं ह्रीं भगवान् पुष्पमिदं श्रोत्रेन्द्रियाय शब्दतन्मात्रात्मन इदं पुष्पं गृह्णगृह्णस्वाहा नमः। ओं ह्रीं भगवन् धूपमिदं त्वगिन्द्रियाय स्पर्शतन्मात्रात्मने इदं धूपं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः। ओं ह्रीं भगवन् दीपमिदं चक्षुरिन्द्रियाय रूपतन्मात्रात्मने इदं दीपं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः। ओं ह्रीं भगवन् निवेद्यमिदं जिह्वेन्द्रियाय रसतन्मात्रात्मने इदं निवेद्यं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः।

देव्यां त्र्यक्षरमम्बासु तत्तन्नामादि चोन्नयेत्।
द्वयोरुपरि विच्चे च बुधोऽमी सर्वतोऽणवः।। १२२।।

पुरोक्तेः क्षेत्रपालाणुरङ्गाध्वाद्यपि विष्टरम्।
प्रायः शिवोक्तवद् ज्ञेयमुच्यन्ते नव शक्तयः ।। १२३।।

तत्र समष्टिमन्त्रे भेदमाह – तार इति। ओं ह्रीं नमः सर्वात्मने सकलगुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठपद्मासनाय नमः इत्यर्थः। ध्यानभेदमाह – सित इति। अङ्गभेदमाह – तारादीति। ओं सर्वज्ञाय सर्वात्मने हृदयाय नमः, अमृते तेजोमालिनि सृप्ताय ब्रह्मणे शिरसे स्वाहा, ज्वलितशिखे अनादिबोधाय शिखायै वषट्, वज्रिणे वज्रधराय स्वतन्त्राय स्वाहा कवचाय हुम्, अलुप्तशक्तये ज्योतीरूपाय नेत्रत्रयाय वौषट्, अनन्तशक्तये पशुपतये अस्त्राय फट् इत्यङ्गानीत्यर्थः। जलार्पणमन्त्रोक्त्या अन्यानप्यूहयेदित्याह – जलार्पणेति। ओं ह्रीं भगवन् जलमिदं जिह्वेन्द्रियाय रसतन्मात्रात्मन इदं जलं गृह्ण गृह्ण स्वाहा नमः इति। देव्या उपहारार्पणमन्त्रे आदितस्त्र्यक्षरमम्बासु तत्तन्नाम चोन्नयेत्। द्वयोरुपरि स्वाहान्ते विच्चेति च योजयेत्। अमी सर्वत उपहारार्पणमन्त्राः। क्षेत्रपालाणुः क्षेत्रपालस्य मूलमन्त्रः "संवर्तश्चन्द्रदस्रेशमनुः स्वरविकल्पितः" इत्याद्यक्त एव। अङ्गाध्वाद्यपि अङ्गानि षडध्वानो विष्टरं पीठं च प्रायः शिवोक्तवद् ज्ञेयम्। नवशक्तय उच्यन्ते अनलेति।

अनला चाग्निकेशा च काली घण्डारवा ततः।
महाक्रोधा पिङ्गलाक्षी सप्तमी पिशिताशना ।। १२४।।

ऊर्ध्वकेशा सर्वशक्तिः समष्टिर्मातृवद् भवेत्।
ओं ह्रीं लों लोहजङ्घाय क्षेत्रपालाय हृन्मनुः।। १२५।।

ओं ह्रीं (नीं) नीलजीमूतसङ्काशघोरदंष्ट्रभयानक!।
ऊर्ध्वकेश! सुरक्ताक्ष! क्षेत्रपाल! महोदर! ।। १२६।।

उपचारमनुस्त्वेष मालामन्त्रस्तु लिख्यते।

ओं ह्रीं तुरु तुरु मुरु मुरु भञ्ज भञ्ज हन हन सर्वविघ्नं नाशय नाशय भैरवरूपेण शिवाज्ञया पाद्यार्घ्याचमनीयमधुपर्क-गन्धपुष्पधूपदीपनिवेद्यबलिपूजां गृह्ण गृह्ण हुं हुं हं हं ह ह विच्चे स्वाहा।।

लोहजङ्घमनुं मालामनुमेह्येह्यतः परम्।
उपचारमनुं चोक्त्वा मूलेनावाहयेदमुम् ।। १२७।।

समष्टिर्मातृवदेव स्यात्। लोहजङ्घक्षेत्रपालमन्त्रमाह – ओं ह्रीम् इति। उपचारमन्त्रं लिखति – ओं ह्रीं नीलेति। मालामन्त्रं लिखति – ओं ह्रीं तुरुतुर्विति। आवाहने मन्त्रयोजनमाह – लोहजङ्घेति। लोहजङ्घमनुं मालामनुं चोक्त्वा एह्येहीत्युक्त्वा उपचारमनुं चोक्त्वा मूलेनामुं क्षेत्रपालमावाहयेत्।

पूजायामङ्गाष्टमूर्तिर्दिक्पालास्त्राणि पूजयेत्।
हेतुकस्त्रिपुरान्तश्चाप्यग्निवेतालकस्तथा ।। १२८।।

अग्निजिह्वोऽग्निकल्पेऽथ करालश्चैकपादकः।
भीमरूपोऽष्टमः क्षेत्रचण्डो निर्माल्यधार्यपि ।। १२९।।

तृतीयाह्नीशरुरुजिन्मातॄणां मण्डपान् क्रमात्।
संस्कृत्य द्रव्यकलशपूजां कुर्याच्छिवोक्तवत् ।। १३०।।

पूजायामङ्गाष्टमूर्तिदिक्पालैस्तदस्त्रैश्च पूजयेत्। अष्टमूर्तिराह – हेतुक इति। क्षेत्रचण्डो निर्माल्यधारी। कलशविधिमाह – तृतीय इति। प्रतिष्ठानन्तरं ततृतोयेऽह्नि ईशरुरुजिन्मातॄणां पूर्वोक्तवन्मण्डपान् कृत्वा संस्कृत्य शिवोक्तवद् द्रव्यकलशपूजां कुर्यात्।

द्वे द्वे त्रित्रिपुटान्तरे हरपुटे वीथीर्विधायादधी-

ताभिज्ञो नवपञ्चकानि नवकान्येवाथ वा क्षेत्रके।
द्वे द्वे पञ्चपुटान्तरे द्विनवसूत्रे वाऽथ कृत्वा नव-
क्षेत्रेत्यष्टिमितानि पञ्चकृतिसंख्यान्येव वा कल्पयेत्।। २३१।।

रुरुजितीति वक्ष्यमाणत्वाद् देवीकलशमन्त्रोच्यते। हरपुटे क्षेत्रे एकादशपुटे क्षेत्रे अभिज्ञो विद्वान् गुरुः त्रिपुटान्तरं द्वे द्वे विथो विधाय नवसङ्ख्यानि खण्डानि नवकानि पञ्चकानि वा आदधीत। अथवा, द्विन वसूत्रे सप्तदशपुटे क्षेत्रे पञ्चपुटान्तरे द्वे द्वे वोथो कृत्वा नवसु स्थानेष्वपि अत्यष्टिमितानि वा पञ्चविंशतिसङ्ख्यानि वा खण्डानि कल्पयेत्।

मध्येऽष्टासु च दिक्षु रत्नमथ पाद्याचाममर्घ्यं पयो
दध्याज्यं मधु पञ्चगव्यमजकुम्भेषु क्रमात्पूरयेत्।
रत्नान्यष्ट सलोहबीजकुसुमान्येषां मृदश्चौषधी-
र्न्यस्येत् क्वाथफलानि चापि परितः कुम्भेषु गन्धानपि ।।
१३२।।

हैमं त्रिशूलं खट्वाङ्गयुक्तो रत्नं पविः स्मृतम्।
दूर्वाश्यामाकजीमूतक्रान्तयः पाद्यमुच्यते ।। १३३।।

लवङ्कजातितक्कोलमाचामोऽर्घ्यजलं पयः।
कुशाग्रमक्षतं गन्धपुष्पं सयवसर्षपम् ।। १३४।।

रत्नानि मुक्तावैदूर्यं प्रवालं मरतं पुनः।
इन्द्रनीलं महानीलं कान्तं सूर्यशशाङ्कयोः ।। १३५।।

सुवर्णं रजतं ताम्रं कांस्यं सीसारकुटके।
लोहानि पित्तलं चाथ त्वायसं त्रपु वाऽष्टमम् ।। १३६।।

यवा द्विसर्षपा मुद्गास्तिलाः श्यामाकसंज्ञिताः।

बीजान्याचामपरितो नीवाराश्च प्रियङ्गवः ।। १३७।।

करवीरजपाशोकनन्द्यावर्तकमल्लिकाः।
श्वेतार्कमुत्पलं पद्ममष्ट पुष्पाण्यपि क्रमात्।। १६८।।

वल्मीके कुशमूले च क्षेत्रे नद्या द्वितीरतः।
वृषेभशृङ्गयोः कोलचर्विताच्च क्रमान्मृदः ।। १३९।।

क्रान्तिश्चौषधयो लक्ष्मीः सहदेवीन्द्रवल्लरी।
शङ्कुपुष्पी च सिंही च व्याघ्री च गिरिकर्णिका।। १४०।।

बिल्वब्रह्मद्रुखदिरमधूकवटचूतजा।
अश्वत्थपनसोत्थे च त्वचः क्वथितसाधनम्।। १४१।।

कदलीपनसाम्राणि बिल्वमामलकं पुनः।
मातलुङ्गफलानि स्युर्भव्यं[१] बीजादिपूरकम् ।। १४२।।

चन्दनं चैव कर्पूरमुशीरं कुष्ठमेव च।
काश्मीररोचनाग्रन्थिचोरागन्धाः क्रमादमी।। १४३।।

चामुण्डान्तर्द्रुहिणकलशे देवतास्योप[१]कुम्भे-
ष्वष्टौ दूत्यञ्च पुर उदिता बाह्यखण्डेषु भूयः।
ऐन्द्री वैष्णव्युदितविधया स्कन्दपोत्रीशजाता
ब्राह्मी विघ्नोऽपि रुरुजिति वीरस्वमूर्त्यन्विताः स्युः ।। १४४।।

द्रव्यपूरणविधानमाह – मध्य इति। मध्यऽष्टासु दिक्षु च क्रमाद् ब्रह्मकुम्भेषु रत्नानि पञ्चगव्यान्तानि नवद्रव्याणि पूरयेत्। एषां परितः कुम्भेषु रत्नादिगन्धान्तिमान्यष्टकानि पूरयेत्। अत्र ब्रह्मकलशे हैमाभ्यां

१. 'द्रव्यं' च. २. 'द' ख. पाठः।।

त्रिशूलखट्वाङ्गाभ्यां युतं वज्रं रत्नोदं स्मृतम् पाद्याचमनीयार्घ्येषु योजनीयानि द्रव्याणि क्रमेणाह – दूर्वेति। जीमूतो मुस्ताकन्दं, क्रान्तिः विष्णुक्रान्तिः। परिकलशस्थानि रत्नादीनि गणयति – रत्नानि मुक्तेत्यादि। लोहे त्वष्टममायसं वा त्रपु वा, द्विसर्षपाः सिता असिताश्च गिरिकर्णिका कुटजे (൶൭ൗക?) देवता आह – चामुण्डेति। अन्तर्गते ब्रह्मकलशे चामुण्डा देवता। अस्योपकुम्भेऽष्वष्टसु पुर उदिता महामायाद्या अष्टौ दूत्यः स्युः। भूयो बाह्यखण्डेषु पूर्वादीशान्तं प्रादक्षिण्येन क्रमेण ऐन्द्री वैष्णवी कौमारी वाराही माहेश्वरी ब्राह्मी विघ्नः वीरभद्रश्च मध्यस्थकलशेषु स्युः। स्वमूर्त्यान्विता इति – इन्द्राण्याः परितस्तुष्ट्याद्याः, वैष्णव्याः परित ऋध्याद्याः, कौमार्यास्तु भद्राद्याः वाराह्याः सुरूपाद्याः, माहेश्वर्याः जयाद्याः, ब्राह्म्यास्तु रटाकिन्याद्याः, गणपतेः परित आविन्याद्याः, वीरभद्रस्य परितोऽसिताङ्गादयः एताः तत्तत्परिकलशेषु पूज्याः स्युरित्यर्थः। रुरुजित्येवं द्रव्यदेवताक्रमक्लृप्तिः स्यात्।

देव्यां स्वपीठपरिपूजनकुम्भसंस्का-
रादौ कृते न्यसतु चोदितदेवताभिः।
द्रव्यं प्रपूरयतु चाथ निजेन मूले-
नावाह्य साधु परिपूज्य मुजष्य रक्षेत् ।। १४५।।

पञ्चप्रणवगायत्री त्र्यक्षराणि नवाक्षरम्।
हंसाख्यं च मनुं जप्त्वा कार्यं कलशपूरणम् ।। १४६।।

देव्यां मातृषु च द्रव्यन्याससम्पूरणादिषु।
ब्राह्मे तदुपकुम्भेषु नवार्णार्णांश्च योजयेत्।। १४७।।

मूलं स्वविद्यां साङ्गं च व्योमव्यापिमनुं पुनः।
गायत्रीं नववर्णं च मन्त्री ब्रह्मघटे जपेत् ।। १४८।।

कृत्त्वा पुरोक्तमधिवासहुतं समर्प्य

सम्पातमेतदधिवासकृदुत्तरेद्युः।
देव्यां गुरूदितदिशा कृतनित्यपूजः
संस्नाप्य चोक्तमनुभिः कलशैर्यजेच्च।। १४९।।

देव्याः कलशपूजारीतिमाह – देव्यामिति। पूरणमन्त्रमाह – पञ्चप्रणवेति। देव्या मातृषु च स्वस्वनवार्णमन्त्रस्यैकैकमक्षरं द्रव्यन्यासादिषु योजयेदित्याह - - देव्यामिति। ब्रह्मकलशे जपमन्त्रमाह – मूलमिति। क्रियाशेषमाह – कृत्वेति[1]। गुरूदितदिशा कृतानित्यपूजः तन्त्रसमुच्चयोक्तमार्गेण प्रातःकाले द्वारोद्घाटनादि-नित्यपूजानन्तरं कलशैः पूरणोक्तमनुभिः। संस्नाप्य यजेत्।

स्वे स्वे खण्डे निजनिजविधानेन पीठार्चनादि
द्रव्यन्यासाद्यपि च सुविधायाभिवाह्यैषु तां ताम्।
कुम्भेष्वभ्यर्चयतु हुतकृत् स्वस्वदिक्कुण्डवह्नि-
ष्वेतैरम्बाः स्नपयतु समुक्तक्रमेणापरेद्युः ।। १५०।।

एवमेव मातृरपि स्नापयेदित्याह – स्वे स्व इति। तत्र पूर्वादिष्विन्द्राण्यादीनां खण्डेषु निजनिजविधानेन पीठार्चनादिद्रव्यन्यासाद्यपि सुविधाय एषु कुम्भेषु तां तां देवतामभिवाह्याभ्यर्चयतु। स्वस्वदिक्कुण्डवह्निषु हुतं कृत्वापरेद्युरतैः समुक्तक्रमेणाम्बां स्नपयतु।

पूर्वादिमध्यचरमैः स्नपनं क्रमेण
देव्यां प्रधानपरिकुम्भचयैर्विधेयम्।
द्रव्यक्रमेण जननीषु यथोदितं वा
स्यात् स्वक्रमेण शिवसोमदिगादि वापि।। २५१।।

देव्यां स्नानक्रममाह – पूर्वादीति। जननीषु यथोदितद्रव्यक्रमेण स्नपनं वा स्यात्। स्वक्रमेण वीरभद्रादि शिवसोमदिगादि वा स्यात्।

१. 'दत्त्वा' इति मूलपाठः।।

नवापि खण्डा यदि पञ्चकाः स्यु-
र्द्रव्याणि कोणेषु न देवताश्च।
स्यात्केवलैर्ब्रह्मघटैरपीह
यथोक्तमिष्टैः स्नपनं कदाचित्।। २५२।।

उक्ते कलशक्षेत्रे नवखण्डा अपि पञ्चका एव स्युः यदि तर्हि तत्र कोणेषु द्रव्याणि देवताश्च न स्युः। इह कदाचित् केवलैर्ब्रह्मघटैरेव यथोक्तं पूजितैः स्नपनं स्यात्।

प्राक्प्रत्यक्क्रमतोऽथ सप्त नवकानि प्रान्त्ययोर्दक्षिणे
द्वे चाधाय सवीथिकानि कुशलो दुग्धं च लोहं दधि।
गौलाज्यं मधुतैलरत्नसलिलं केरीरसं पूरयेद्
ब्राह्मेष्वच्छजलं परेषु विधिवच्छालाकृतौ मण्डपे।। २५३।।

मातृषु पक्षान्तरमाह – प्राक् प्रत्यगिति। शालाकृतौ मण्डपे कुशलो गुरुः प्राक्प्रत्यक्क्रमतः सप्त तत्प्रान्तयोर्दक्षिणे भागे द्वे च, वीथीभिः सहितानि नवकान्याधाय तेषु ब्राह्मेषु दुग्धादिकेरीरसान्तानि द्रव्याणि क्रमेण पूरयेत्। परिकुम्भेष्वच्छजलं च पूरयेत्।

वीररौद्र्यादिविघ्नान्तिमान् पूजये-
देषु हुत्वाऽथ सम्पातमापातयेत्।
द्रव्यशुद्धोदकैस्तैश्च ताः स्नापये-
दुत्तरेद्युस्ततोऽभ्यर्च्य सन्तोषयेत्।। २५४।।

एषु कलशेषु वीरभद्रचामुण्डादिगणपत्यन्तान् पूजयेत्। हुत्वा संपातं चापातयेत्। तत उत्तरेद्युस्तैर्द्रव्यैः शुद्धोदकैश्च तान् स्नापयेत्। अभ्यर्च्य सन्तोषयेच्च।

पञ्चकान्येककान्येव वैतानि तु

स्युः पुरोक्तेऽथ वा क्षेत्रके बुद्धिमान्।
वीररौद्ग्रादिविघ्नान्तिमान् मध्यमा-
द्यैशनिष्ठेषु सम्पूज्य तैः स्नापयेत् ।। २५५।।

एतानि तु पञ्चकानि वा एककान्येव वा स्युः। पुरोक्ते क्षेत्रके वाथ बुद्धिमान् मध्यमाद्यैशनिष्ठेषु स्थानेषु वीरभद्रविघ्नादिरौद्ग्रन्तिमास्ता सम्पूज्य तैः स्नापयेच्च इति पक्षबहुत्वमुक्तम्।

देव्यां शिवोक्तरीत्या वा क्षेत्रं कृत्वा यथोचितम्।
स्वपञ्चविंशतिद्रव्यैरापूर्येष्ट्वाभिषिञ्चतु।। २५६।।

अथवा देव्यां शिवोक्तरीत्या यथोचितं क्षेत्रं कृत्वा स्वैः (पञ्चः पञ्चविंशतिद्रव्यैरापूर्येष्ट्वाभिषिञ्चतु।

पाद्याचामार्घ्यगव्यं क्वथितदधि सदुग्धं घृतं दिग्विदिक्षु
स्युर्मर्त्यांशे जयन्तादिषु मधुगुलगन्धं फलं हेम पुष्पम्।
यावं कौशं ततो मृत्सरसिजतिलधान्यं प्रियङ्ग्वामिषोदं
खर्जूरं रत्नतोयं दिशि विदिशि सुरांशेऽन्तिमं रक्तकं वा।।
२५७।।

तानि क्रमेणाह – पाद्येति। मर्त्यांशे दिग्विदिक्षु पाद्यादिघृतान्तानि स्युः। तत्र जयन्तादिषु मध्वादिकौशान्तानि। ततः सुरांशे दिशि विदिशि च मृदादिरत्नतोयान्तानि स्युः। अन्ते रत्नतोयस्थानि रक्तोदकं वा स्यात्।

हेमरत्नोदकं मध्ये ब्रह्मकुम्भे प्रपूर्य च।
पाद्यादि पूरयेदेवं पूर्ववच्च हुतादिकम्।। २५८।।

मध्ये ब्रह्मकुम्भैः हेमरत्नोदकं प्रपूर्य एवं पाद्यादि पूरयेत्। हुतादिकं सर्वं पूर्ववत्।

अधिवासः कृतो देवि! क्षम्यतामुपरोधनम्।
क्षणेन मे प्रसादोऽस्य क्रियतां परमेश्वरि!।। २५९।।

पाद्याद्यैः स्नपयित्वैवं ब्रह्मकुम्भेन चान्ततः।
अवस्रुतोदकैः प्रोक्ष्य परिवारान् यजेत च।। २६०।।

अत्र द्रव्यकलशैः स्नानकाले क्रमेण पूर्वं पाद्याद्यैः स्नापयित्वान्ततो ब्रह्मकुम्भेन च स्नापयित्वावस्रुतोदकैः परिवारान् प्रोक्ष्य शिवां यजेत्।

मूलं ब्राह्मेऽङ्गमनवः सुरांशे मातरोऽपि च।
महामायादयश्चापि मर्त्यांशे मनवः क्रमात्।। २६१।।

[1]प्रार्थनामन्त्रे भेदमाह – अधिवास इति। पूरणपूजाजपस्नानेषु मन्त्रानाह – मूलमिति। ब्राह्मे मूलं, सुरांशे अङ्गमनवः, मर्त्यांशे मातरो महामायादयश्च क्रमान्मनवः स्मृताः।

क्षेत्रपालं स्वकलशैरभिषिच्य शिवस्य च।
भैरव्या जननीनां चावस्रुतैः प्रोक्ष्य पूजयेत् ।। २६२।।

पुनः क्षेत्रपालं च शिवोक्तक्रमेण स्वकलशैरभिषिच्य शिवस्य भैरव्या जननीनां चावस्रुतैः प्रोक्ष्य यथोक्तमार्गेण पूजयेत्।

इति शेषसमुच्चये अष्टमः पटलः।

१. मूले प्रार्थनामन्त्रः ५९ तमः श्लोकः।।